

Lagutskottets betänkande

1982/83:31

om vissa upphovsrättsliga frågor vid spridning av TV-program

Ärendet

I betänkandet behandlas motion 1982/83:717 av Helge Hagberg och Evert Hedberg (båda s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen sagts om nödvändigheten av att lagstiftningsvägen lösa problemet om upphovsmannarätt och ersättning när det gäller svenska TV-programs vidareändring till svenskar i utlandet och i Sverige.

Motionärerna framhåller att utlandssvenskarna har ett stort behov av att få se svenska TV-program samt att det är angeläget att programmen kan användas också för andra ändamål. Enligt motionärerna har under många år förhandlingar förts om utnyttjande av Sveriges Radios programinspelningar utan att en lösning kunnat nås. Med hänsyn till att problemen kring utnyttjandet drabbar allmänheten anser motionärerna att det nu är nödvändigt med en lösning lagstiftningsvägen av de upphovsrättsliga frågorna.

Sveriges Radio AB, Tidningarnas arbetsgivareförening samt Svenska journalistförbundet har beretts tillfälle att inkomma med synpunkter på motionsförslaget. En skrivelse har inkommit från Tidningarnas arbetsgivareförening.

Allmän bakgrund

Upphovsrättsliga regler

Upphovsrättslagen (1960:729) ger skydd åt den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk. Skyddet innebär att den som skapat verket har rätt att utnyttja detta ekonomiskt och har ett visst ideellt betonat inflytande över hur och i vilka sammanhang det används. Har flera medverkat vid tillkomsten av det skyddade verket har var och en av dem upphovsrätt. Så kan t. ex. vara fallet beträffande ett filmverk, där upphovsrätten kan tillkomma manusförfattare, regissör, producent, arkitekter, koreografer m. fl. Fotograferna i filmen har däremot rättighet enligt fotografilagen (1960:730) till de enskilda bildrutorna i filmen. Enligt upphovsrättslagen åtnjuter också utövande kostnärer, exempelvis skådespelare och musiker, samt radio- och TV-företag ett visst skydd (s. k. närstående rättigheter).

Begreppen litterärt och konstnärligt verk i lagen är mycket vidsträckta. Till litterära verk räknas bl. a. skönlitteratur och beskrivande framställningar i ord såsom vetenskapliga arbeten och handböcker. Som konstnärliga verk räknas i princip alla former, där verk skapas i syfte att nå en konstnärlig

verkan, t. ex. i bild, rörelse eller toner. Till denna grupp hör bl. a. sceniska verk som teaterpjäser och koreografiska verk, musikaliska kompositioner både när de framförs och framträder i notskrift samt filmverk, både spelfilmer och under vissa förutsättningar kortfilmer och journalfilmer.

För att en produkt över huvud taget skall anses som ett verk och därmed komma i åtnjutande av skydd enligt lagen måste den ha vad man brukar kalla verkshöjd. Samma sak kan också uttryckas så, att en produkt är ett verk, om den praktiskt sett inte har kunnat framställas av två personer oberoende av varandra. Utanför skyddet faller därför idéer och uppslag (som flera kan tänkas komma på), vanliga nyhetsmeddelanden, vardagliga samtal, enklare nyttoföremål och andra prestationer av rutinmässig eller alldaglig karaktär.

Ett auktorverk kan framträda i många olika former. Det kan vara fixerat på ett materiellt underlag, dvs. i ett exemplar. Exemplar av verket är inte blott en bok eller en målning som kan ge en omedelbar upplevelse av verket, utan också en grammofonskiva, en filmremsa, en trycksats, en matris osv., som endast medelbart kan ge en sådan upplevelse. Verkan kan också framträda i obeständig form, t. ex. i uppläsarens ord, i tonerna av ett musikstycke, i bilden på filmduken eller televisionsskärmen. Alla former vari verket framträder faller inom dess skyddssfär, även bearbetningar.

Upphovsrätt uppkommer utan några formaliteter, så snart upphovsmannen har gjort det skapande verket på något sätt tillgängligt för annan. En sådan uppkommen, ursprunglig upphovsrätt kan endast tillkomma den fysiska person som skapat verket. En juridisk person, t. ex. ett filmföretag, kan inte vara upphovsman. Om upphovsmannen är anställd med uppgift att framställa upphovsrättsligt skyddade verk övergår åtminstone i viss omfattning upphovsrätten till arbetsgivaren. I vad mån rätten övergår beror på olika omständigheter, bl. a. innehållet i anställningsavtalet.

Upphovsmannens rätt att ekonomiskt utnyttja sitt verk innefattar en principiell ensamrätt att framställa exemplar av verket och att göra verket tillgängligt för allmänheten, t. ex. genom att framföra det offentligt och sprida exemplar av verket. Som framställning av exemplar anses bl. a. inspelning av verket på band eller annan anordning från vilken det kan återges.

Att framföra ett verk offentligt betyder att presentera verket för allmänheten i obeständig form, att läsa upp en dikt, spela ett musikstycke, visa en film, utsända ett verk i ljudradio eller television osv. Ett framförande är offentligt, när det sker på en plats, dit allmänheten äger tillträde. Härmed jämställs det fallet, att framförandet anordnas i förvärvsverksamhet inför en större sluten krets, framför allt på en större arbetsplats (s. k. industrimusik).

Skyddet för de utövande konstnärerna har tre former, nämligen inspelningsskydd, utsändningsskydd och kopieringsskydd. Dessutom finns skydd för den utövande konstnärens ideella intressen.

Inspelningsskyddet innebär att annan inte utan den utövande konstnärens samtycke får spela in hans framförande på grammofonskiva, film eller annan anordning genom vilken framförandet kan återges.

Utsändningsskyddet innebär att den utövande konstnärens framförande inte utan hans samtycke får sändas ut i ljudradio eller TV. Skydd finns vidare mot direkt överföring vilket innebär att man inte utan den utövande konstnärens samtycke till allmänheten får förmedla ett framförande från den lokal där det sker till en annan lokal. Sådan överföring kan t. ex. ske genom kabel till allmänhet i den andra lokalen.

Kopieringsskyddet betyder att framförande som upptagits på grämmofonskiva eller annan anordning genom vilken det kan återges inte utan den utövande konstnärens samtycke får överföras till annan sådan anordning. Detta skydd varar i 25 år från det år när upptagningen gjordes.

Beträffande radio- och TV-företag gäller att sändningarna inte utan deras samtycke får återutsändas eller spelas in. TV-sändning får inte heller utan tillstånd återges för allmänheten i biograflokal eller liknande. Vidare finns det skydd mot kopiering av inspelningar av sändningar.

Såväl det rent upphovsrättsliga skyddet som skyddet för de närstående rättigheterna är i vissa avseenden inskränkt. Bl. a. får man för enskilt bruk framställa enstaka exemplar av ett verk, t. ex. spela in ett TV- eller radioprogram. Beträffande litterära och musikaliska verk är vidare spridning av exemplar av verket undantagen från ensamrätten, när verket getts ut. Härav följer att utgivna böcker, grammofonskivor och ljudkassetter fritt kan säljas eller utlånas eller, när det gäller böcker, uthyras. Undantaget omfattar dock inte filmverk, vars upphovsmän alltså kontrollerar spridning av exemplar till allmänheten. I fråga om film, varmed jämställs inspelningar på videogram, gäller en särskild presumtionsregel, nämligen att överlåtelse av rätt till inspelning av ett verk omfattar rätt att göra verket tillgängligt för allmänheten, exempelvis genom att visa filmen på biograf eller i television. Musikaliska verk faller inte under presumtionsregeln.

Vad gäller programinslag i TV innebär de redovisade reglerna att om inslaget har s. k. verkshöjd så har de som bidragit till verket med en skapande insats upphovsrätt till det och Sveriges Radio saknar i princip rätt att ensam förfoga över det, om inte annat avtalats. Ett TV-inslag inspelat på videogram får således inte utan upphovsmännens tillstånd kopieras och spridas bland allmänheten utöver vad som följer av det ovan redovisade undantaget från skyddet för filmverk. Å andra sidan har inte heller upphovsmännen rätt att ensamma bestämma över hur ett inspelat program skall användas.

Handelsflottans videonät

År 1973 träffades ett avtal om allmänna tjänstevillkor för tjänstemän vid Sveriges Radio som bl. a. reglerade de upphovsrättsliga frågorna vid företaget. Avtalet föreskrev att den anställde överlät på företaget – med

beaktande av bestämmelserna om upphovsrättens ideella innehåll – upphovsrätten till i tjänsten utförda upphovsrättsliga verk och prestationer för användning i företagets verksamhet. Detta gällde också i fråga om rätten till fotografisk bild. Med företagets verksamhet avsågs dels att inom eller utom landet, antingen genom företaget eller genom annan, göra framställda produkter av alla slag tillgängliga för allmänheten genom alla nu utnyttjade metoder, dels att framställa samtliga de exemplar som erfordrades för denna produktion och distribution. Från den nu angivna huvudregeln gjordes undantag för vissa särskilda utnyttjandeformer. En sådan var överföring av program till videogram och fonogram för annat utnyttjande än rundradio-ändamål, undervisningsändamål eller för distribution till ombordanställda på svenska fartyg.

För utnyttjanden som skedde enligt huvudregeln utgick kollektiv ersättning i form av ett årligt belopp, som fördelades mellan de anställda upphovsmännen av fackklubben vid företaget. För undantagen gällde, att ersättning skulle regleras i särskild överenskommelse mellan företaget och SIF-klubben. Till skydd för uphovsmännens ideella rätt i det praktiska programarbetet utfärdades i anslutning till avtalet en särskild instruktion. Till protokollet från förhandlingarna fogade parterna gemensamt följande anteckning.

Parterna har deklarerat sina respektive principiella ståndpunkter. Man har därvid funnit att frågan är av sådan betydelse att det väsentligaste är att åstadkomma den praktiska reglering som skett i föreliggande överenskommelse utan att därigenom frånträda sina tidigare deklarerade ståndpunkter. Dessa kan sammanfattningsvis beskrivas så att arbetsgivarparten för sin del hävdar att Sveriges Radio övertagit den anställdes upphovsrätt för allt sådant utnyttjande som med hänsyn till företagets public-service-karaktär kan tänkas förekomma i dess verksamhet. Därvid har särskilt framhållits utnyttjande av alla slag direkt eller indirekt i programverksamheten samt utbyte med och försäljning till andra radioföretag. Tjänstemannapartén å sin sida hävdar att den anställde i princip endast överlåtit förfoganderätten till Sveriges Radio att utnyttja hans verk/prestation för en sändning inom landet, samt att tillämpningen av den ideella rätten enligt upphovsrättslagen i rundradioverksamheten bör regleras i kollektivavtal.

Sedan detta avtal slutits och överenskommelser träffats med vissa andra organisationer, bl. a. Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS), byggde Handelsflottans välfärdsråd, sedermera ombildat till Handelsflottans kultur- och fritidsråd (HKF), successivt upp ett videonät för handelsflottan genom vilket i huvudsak program från Sveriges Radio kunde distribueras bland svenska handelsfartyg. Avtalet mellan Sveriges Radio och SIF-klubben upphörde emellertid att gälla i maj 1977. Här efter fick HKF ersätta programutbudet från Sveriges Radio med annan produktion. År 1980 återupptogs leveranserna av program.

När det gäller medverkande i TV-program som inte är anställda i Sveriges Radio har de upphovsrättsliga frågorna numera lösts avtalsvägen. Förhandlingar har sedan länge pågått mellan TV-bolaget och de anställda

organisation om ett avtal som skall göra det möjligt för bolaget att använda producerade TV-program på en mängd olika områden, exempelvis för visning på sjukhus och fängelser, samt att utnyttja dem kommersiellt. På begäran av de anställdas organisation tillsatte regeringen år 1982 en förlikningskommission. Förhandlingarna inför kommissionen strandade våren 1982 men återupptogs under slutet av året.

Förhandlingarna inför kommissionen ledde till att ett avtal träffades den 30 mars 1983 mellan TV-bolaget och SIF. Avtalet innebär i huvudsak att upphovsrätten till skyddade verk och prestationer som de anställda skapat i tjänsten övergår till arbetsgivaren samt att denne skall betala upphovsmännen två milj. kr. per år för utnyttjande utöver vad som kan anses ligga i anställningsavtalet. För vissa kommersiella utnyttjanden av programinspelningar skall företaget vidare betala en royalty till upphovsmännen på 2,5 eller 5 %, beroende på programtyp. Som kommersiellt utnyttjande anses enligt avtalet inte distribution av bl. a. program för undervisningsändamål och för utlandssvenskar samt för svenska handelsflottan, ambassader, FN-personal m. fl. Till förhandlingsprotokollet finns fogat samma anteckning som vid 1973 års avtal.

Förhållanden i Danmark, Norge och Finland

I Danmark har de upphovsrättsliga problemen vad gäller videogramdistribution lösts avtalsvägen. Lösningen innebär att en central organisation för samtliga upphovsrättsinnehavare till danska TV-program bildats och att den från fartyg och oljeplattformar erhåller en viss årlig summa för fördelning mellan upphovsmännen.

Även i Finland har man valt avtalsvägen, därvid man dock endast löst mindre delar av det upphovsrättsliga problemkomplexet.

I Norge löste man år 1977 de upphovsrättsliga problemen inom Norsk Rikskringkasting genom en tidsbegränsad lagstiftning, som fastslår att företagets personal inte kan motsätta sig att programmen används i videogramform för norska handelsflottan. Lagen ger även möjlighet till distribution av program till norskägda fartyg under utländsk flagg och oljeborrplattformar i Nordsjön.

Upphovsrättsutredningen (Ju 1976:02)

År 1970 tillsattes en samnordisk utredning med sakkunniga från Danmark, Finland, Norge och Sverige för att göra en allmän översyn av den upphovsrättsliga lagstiftningen, den s. k. nordiska upphovsrättskommittén. Kommittén avgav år 1974 ett delbetänkande med förslag till lagreglering av bl. a. fotokopiering och bandinspelning inom undervisningsverksamhet. Kommitténs förslag ledde för svensk del inte till någon lagstiftning. Nordiska upphovsrättskommittén upplöstes år 1976. I stället tillsattes åren 1976–1977 i

samtliga nordiska länder utom Island nationella utredningar för översyn av den upphovsrättsliga lagstiftningen.

Med stöd av regeringens bemyndigande den 4 mars 1976 tillkallades för svenskt vidkommande tre sakkunniga med uppdrag att se över upphovsrättslagstiftningen m. m. Genom beslut vid regeringssammanträde den 24 februari 1977 erhöll utredningen tilläggsdirektiv. Samtidigt utökades antalet sakkunniga till fem.

De direktiv upphovsrättsutredningen fick år 1976 byggde i huvudsak på riktlinjer som Nordiska ministerrådet antagit år 1975 för en översyn av den nordiska upphovsrättslagstiftningen. I riktlinjerna pekades på att den tekniska utvecklingen ständigt frambringa nya former för utnyttjande av upphovsrättsligt skyddade verk och att det var angeläget att de nya möjligheterna härvidlag togs till vara. Samtidigt framhölls att utvecklingen medfört att det blivit svårare för uphovsmännen att hävda sina rättigheter. Det uttalades att en allmän översyn av uphovsrätten borde göras. Vidare framhölls att det var rimligt att regelsystemet utformades på ett sätt som beaktade samhällets intressen av att uphovsrätten inte lade hinder i vägen för en önskvärd tillgång till uphovsrättsligt skyddade verk. Översynen borde avse inte bara uphovsmännens rättigheter utan också de s. k. närstående rättigheterna. I riktlinjerna uttalades vidare att särskild uppmärksamhet borde ägnas de problem av praktisk natur som uppkommer när ett verk har flera uphovsmän, en situation som blivit alltmer vanlig genom att många skyddade prestationer utförs i någon form av teamwork. Även frågan om uphovsrättens övergång i anställningsförhållanden borde övervägas.

I direktiven till den svenska utredningen återgavs ministerrådets riktlinjer. Vidare framhölls bl. a. att riktlinjerna inte innebar några begränsningar såvitt avser de frågor som kan tas upp under utredningsarbetet samt att riktlinjerna är öppna och inte innebär att några vägar avvisas för att nå de syften som avses.

I tilläggsdirektiven år 1977 görs vissa förtydligande uttalanden till ledning för det fortsatta utredningsarbetet. Uttalandena hänför sig i huvudsak till vad som anförts i riktlinjerna om vilka lösningar som bör sökas för att man skall komma till rätta med de svårigheter och nackdelar som nuvarande regler skapar. Vidare understryks betydelsen av en fortsatt nordisk rättslikhet på området.

Utredningen beräknas avge ett delbetänkande år 1983.

Videogramutredningen (U 1977:05)

Videogramutredningen tillkallades år 1977 för att utreda frågan om samhällets insatser på videogramområdet. Enligt direktiven skulle utredningen bl. a. pröva vissa frågor om distribution av videogram samt överväga möjligheterna till utnyttjande av Sveriges Radios program för distribution i

videogramform. Härvid framhölls bl. a. att det ankommer i första hand på upphovsrättsutredningen att lösa de upphovsrättsliga problem som kan uppkomma när det gäller användningen av TV-program.

Videogramutredningen avlämnade år 1978 en promemoria (Ds U 1978:8) Svenska videonät utomlands med förslag om en treårig försöksverksamhet med distribution av svenska TV-program i videogramform till svenskar i utlandet. I promemorian framhåller utredningen att starka kulturpolitiska skäl talar för att svenskar utomlands snarast möjligt får tillgång till ett urval av Sveriges Radios egen produktion av TV-program i videogramform. Antalet utlandssvenskar som direkt eller indirekt är knutna till svenska institutioner eller företag utomlands beräknar utredningen till omkring 50 000. Det konstateras att det finns en lång rad institutioner och företag som har intresse av distribution av svenska TV-program utomlands.

En förutsättning för att utredningens förslag skall kunna genomföras anges vara att man kan åstadkomma en fullständig upphovsrättslig lösning i fråga om utlandsdistributionen. Utredningen räknar med att avtal skall träffas mellan de berörda parterna för den tid som försöksverksamheten är avsedd att vara. I den mån det blir svårt att få till stånd de avtal som krävs bör enligt utredningen andra utvägar övervägas.

År 1981 avlämnade utredningen sitt slutbetänkande (SOU 1981:55) Video, vari tas upp en mängd olika frågor om video och användningen av inspelade videogram för olika ändamål, bl. a. för distribution bland utlandssvenskar. Utredningen konstaterar i sistnämnda hänseende att sedan 1978 inget framkommit som förändrat utredningens synsätt i fråga om behovet av att frågan snarast löses. Utredningen framlägger också olika förslag om hur distributionen skall anordnas. Utredningen framhåller vidare att användningen av videogram med TV-program förutsätter avtal med rättighetshavarna men att de upphovsrättsliga frågorna är svåra att lösa avtalsvägen. Utredningen understryker vikten av att upphovsrättsutredningen så snart som möjligt försöker finna lösningar på frågorna.

Utredningens slutbetänkande har lagts till grund för en del av de åtgärder på filmområdet som genomfördes år 1982 (prop. 1981/82:111, KrU 1981/82:30). Åtgärden avser inte den nu aktuella frågan.

Utredning om videorättigheterna till TV-program

Sedan förhandlingarna om videorättigheterna till TV-programmen mellan Sveriges Radio och de anställda strandat våren 1982 tillsattes inom utbildningsdepartementet en arbetsgrupp med uppdrag att utarbeta ett förslag till lagstiftning om videorättigheterna. Arbetsgruppen redovisade resultatet av sitt arbete i en promemoria (Ds U 1982:9) Videorättigheterna till TV-programmen, Förslag till viss lagstiftning. I promemorian föreslås en särskild lag som ger Sveriges Television AB och Sveriges Utbildningsradio AB rätt att utan samtycke av upphovsmän och andra rättighetsinnehavare

spela in sina utsändningar på videogram samt kopiera och sprida sådana videogram. Enligt lagen skall rättighetshavarna ha skäligen ersättning som vid tvist skall bestämmas av domstol. Lagen föreslås gälla inte bara nya utsändningar utan också sändningar som skett före ikraftträdandet. Vissa begränsningar föreslås när det gäller tillämpningsområdet på grund av Sveriges förpliktelser enligt olika upphovsrättsliga konventioner. Bl. a. omfattar lagförslaget endast rättigheter som tillkommer svenska medborgare som är anställda vid televisionen och utbildningsradion. I promemorian framhålls att en permanent distribution av videogram i större omfattning är en ny uppgift för TV-bolaget som kräver särskilt ställningstagande av statsmakterna. Frågan om vilka regler som kan behövas i detta avseende har arbetsgruppen inte tagit ställning till.

Promemorian har remissbehandlats och övervägs f. n. inom utbildningsdepartementet.

Tidigare riksdagsbehandling, m. m.

Frågor om användningen av TV-program i videogramform för olika ändamål har behandlats av riksdagen flera gånger under senare år med anledning av motioner (se FöU 1977/78:2, KrU 1977/78:1, KrU 1979/80:30, LU 1980/81:14, LU 1981/82:33, KrU 1981/82:18 och 1982/83:21). Motionerna har avslagits av riksdagen.

Vid 1981/82 års riksmöte behandlade lagutskottet en motion med samma syfte som den nu aktuella. I sitt av riksdagen godkända betänkande LU 1981/82:33 underströk utskottet betydelsen av att svenska TV-program kan distribueras bland utlandssvenskarna och även användas för andra angelägna ändamål, t. ex. för visning på sjukhus och fängelser. Enligt utskottets mening var det också betydelsefullt att TV-bolaget får möjligheter att gå ut på den kommersiella videogrammarknaden. Från olika utgångspunkter var det således angeläget att de upphovsrättsliga problemen på området blev lösta snarast möjligt. Enligt utskottet borde man i första hand sträva efter en avtalsreglering. När det gällde upphovsmän och andra rättighetsinnehavare som medverkar i TV-program utan att vara anställda vid Sveriges Radio hade de upphovsrättsliga frågorna då lösts avtalsvägen. I fråga om de anställda däremot hade förhandlingsvägen dittills inte visat sig framkomlig. Utskottet hänvisade bl. a. till att regeringen tillsatt en förlikningskommission på begäran av de anställdas organisation. Förhandlingarna inför kommissionen hade då nyligen strandat. Med hänsyn till det lagstiftningsarbete som därefter påbörjats av en arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet ansåg utskottet att något initiativ från riksdagens sida med anledning av den då aktuella motionen inte var erforderligt.

Även i Nordiska rådet har frågan om videorättigheterna till TV-program aktualiserats. I ett medlemsförslag år 1983 hemställdes att Nordiska rådet rekommenderade Danmarks, Finlands, Islands, Norges och Sveriges rege-

ringar att vidta åtgärder för att åstadkomma en överenskommelse med upphovsmännens organisationer i syfte att bereda allmänheten tillgång till nordiska program på videoband och videokivor. Nordiska rådets kulturutskott framhöll i betänkande över medlemsförslaget bl. a. följande.

Det råder enighet inom utskottet om det trängande behovet av åtgärder för att åstadkomma en överenskommelse med upphovsmännens organisationer i syfte att bereda allmänheten tillgång till videogram med nordiska TV-program och filmer. Det är därvid viktigt att man i de enskilda länderna kan komma överens om så likartade regler som möjligt, när det gäller förutsättningarna att utnyttja videogrammen i olika avseenden. Utskottet är helt på det klara med att detta inte är någon lätt uppgift, vilket hittills gjorda försök tydligt visat. Om videogram med nordiska program inte kan erbjudas allmänheten, ökar slagsidan i utbudet med i värsta fall icke önskvärda konsekvenser som följd.

Utskottet ser så allvarligt på frågan att det finner det nödvändigt att i annat fall lagstiftningsåtgärder tillgrips, för den händelse överenskommelse mellan berörda parter inte kan uppnås. Om således lagstiftning måste tillgripas, är det nödvändigt att lagstiftningen på området harmoniseras i de nordiska länderna så långt som möjligt.

Utskottet anser vidare att det bör etableras ett permanent nordiskt erfarenhetsutbyte om de juridiska, kulturella, tekniska och ekonomiska konsekvenserna av en ökad videogramdistribution och om åtgärder i syfte att skapa möjligheter att positivt utnyttja den nya tekniken.

Med hänvisning till vad som anförts föreslog utskottet bl. a. att Nordiska rådet med anledning av medlemsförslaget rekommenderade de nordiska ländernas regeringar att vidta åtgärder för att åstadkomma överenskommelse med upphovsmännens organisationer i syfte att bereda allmänheten tillgång till videogram med nordiska TV-program och filmer.

Vid Nordiska rådets 31:a session år 1983 antog rådet den av kulturutskottet föreslagna rekommendationen.

Utskottet

I motion 1982/83:717 yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen sagts om nödvändigheten av att lagstiftningsvägen lösa problemet om upphovsmannarätt och ersättning när det gäller svenska TV-programms vidaresändning till svenskar i utlandet och i Sverige.

Motionärerna framhåller att utlandssvenskarna har ett stort behov av att få se svenska TV-program samt att det är angeläget att programmen kan användas också för andra ändamål. Enligt motionärerna har under många år förhandlingar förts om utnyttjande av Sveriges Radios programinspelningar utan att en lösning kunnat nås. Med hänsyn till att problemen kring utnyttjandet drabbar allmänheten anser motionärerna att det nu är nödvändigt med en lösning lagstiftningsvägen av de upphovsrättsliga frågorna.

Bakgrunden till motionen är de upphovsrättsliga problem som uppkom-

mer då inspelningar av TV-program skall användas för andra ändamål än utsändning i etern, exempelvis spridning bland allmänheten i videogramform. Som närmare framgår av redogörelsen ovan (s. 1–3) har den som skapat ett TV-program en rätt att utnyttja programmet ekonomiskt samt vissa ideella rättigheter beträffande hur och i vilka sammanhang det används, allt under förutsättning att programmet har s. k. verkshöjd. Har flera – i egenskap av exempelvis manusförfattare, regissör och tonsättare – medverkat vid tillkomsten av programmet har envar av dem en sådan rätt. Rätten att utnyttja programmet ekonomiskt innefattar en principiell ensamrätt att göra inspelningar av programmet på exempelvis videogram och göra det tillgängligt för allmänheten bl. a. genom spridning av kopior av inspelningarna. Också utövande konstnärer, dvs. skådespelare, sångare, dansare, musiker och andra som uppträder i programmet, har en viss rätt att utnyttja programmet ekonomiskt och utöva ett ideellt inflytande över dess användning. Skyddet för upphovsmännen och de utövande konstnärerna gäller bara fysiska personer. Även Sveriges Television AB, i vars verksamhet programmet använts och eventuellt också framställts, åtnjuter emellertid ett visst skydd bl. a. mot olovliga inspelningar av utsända program och spridning av kopior av programinspelningar.

Några särskilda regler om upphovsrätt i anställningsförhållanden finns inte. Detta innebär att bestämmelserna om skydd för upphovsmän och andra rättighetsinnehavare är tillämpliga oavsett om vederbörande är anställd i TV-bolaget eller inte. Det anses emellertid att om en person anställts med uppgift att framställa upphovsrättsligt skyddade produkter övergår upphovsrätten i viss omfattning till arbetsgivaren. I vilken utsträckning rätten övergår är dock osäkert och kan dessutom bero på olika omständigheter, bl. a. innehållet i anställningsavtalet. En följd av upphovsrättslagen är därför att användningen av inspelade TV-program för andra ändamål än etersändning i många fall torde förutsätta att avtal om utnyttjande träffas mellan TV-bolaget och rättighetsinnehavarna, både de anställda och övriga.

Frågan om utnyttjande av inspelade TV-program för annat än etersändning har under senare år tagits upp i olika sammanhang, bl. a. i riksdagen genom motioner. Vid 1980/81 och 1981/82 års riksmöten behandlade utskottet sålunda motioner med i huvudsak samma syfte som den nu aktuella. Som utskottet därvid framhållit (se LU 1981/82:33) är det betydelsefullt att svenska TV-program kan distribueras bland utlandssvenskar och även användas för andra angelägna ändamål, t. ex. för visning på sjukhus och fängelser. Det är också viktigt att TV-bolaget får möjligheter att gå ut på den kommersiella videomarknaden. Från olika utgångspunkter är det således angeläget att de upphovsrättsliga frågor som hänger samman med utnyttjandet av TV-programmen blir lösta. I första hand bör man därvid sträva efter en avtalsreglering. När det gäller upphovsmän och andra rättighetsinnehavare som medverkar i TV-program utan att vara anställda har de upphovsrättsliga frågorna tidigare lösts avtalsvägen. I fråga om de

anställda har som motionärerna påpekar förhandlingar förts under flera år utan att man lyckats få till stånd en uppgörelse. Enligt vad utskottet inhämtat har emellertid i dagarna slutits ett avtal som ger TV-bolaget rätt att använda TV-programmen för olika ändamål mot ersättning till de anställda. Utskottet ser med tillfredsställelse att TV-bolaget nu fått möjlighet att utnyttja sina inspelningar. Syftet med motionen har således tillgodosetts. Något initiativ från riksdagens sida i ärendet är därför inte påkallat.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motion 1982/83:717.

Stockholm den 14 april 1982

På lagutskottets vägnar

PER-OLOF STRINDBERG

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s), Arne Andersson i Gamleby (s).^{*} Ingemar Konradsson (s), Mona Saint Cyr (m), Marianne Karlsson (c), Owe Andréasson (s), Sigvard Persson (c), Per Israelsson (vpk), Bengt Silfverstrand (s), Inga-Britt Johansson (s) och Inger Koch (m).

^{*} En närvarande vid betänkandets justering.

